

Finnwatch ry:n lausunto

Asia: HE 49/2018 vp liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Finnwatch kiittää talousvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua esityksestä liikesalaisuuslaista ja siihen liittyvistä laeista. Laki on järjestöllemme uusi emmekä ole tietoisia, että laista olisi Suomessa käsittelyn aikaisemmissa vaiheissa kuultu kansalaisjärjestöjä ja tutkijoita. Pyydämme siksi valiokuntaa kiinnittämään erityistä huomiota sananvapautta, tutkimusta ja tiedonvälitystä laajasti turvaaviin kysymyksiin. Aineiston laajuuden ja kommentointiin varatun lyhyen ajan vuoksi lausumme vain yleisiä huomioita:

– Ehdotettu lainsäädäntö ja sen perustelut eivät selkeästi varmista kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden oikeutta liikesalaisuuslain 5§ poikkeuksiin. HE toteaa, että “[s]ananvapautta koskevan poikkeuksen soveltuminen tulisi käytännössä arvioitavaksi lähinnä tiedotusvälineiden toiminnan osalta”. Tiedonvälitys ja yleinen etu tulee tulkita laajasti eikä poikkeuksia tule rajata vain journalismiin/tiedotusvälineiden toimintaan vaan myös kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden tekemään tiedonvälitykseen. Ilmiantajia koskevaa kohtaa käsitellään lausunnossamme myöhemmin.

– Ehdotetussa lainsäädännössä liikesalaisuuden määritelmä on hyvin laaja. Lähes millä tahansa kohtuullisilla toimenpiteillä suojatulla ei-yleisesti tunnetulla tiedolla voidaan katsoa olevan liiketoiminnallista arvoa. Liikesalaisuudeksi katsottavat tiedot eivät siten nouse laista vaan kunkin elinkeinotoiminnan harjoittajan omasta tulkinnasta ja toiminnasta. Nostamme esiin esimerkkinä Finnwatchin työlle keskeiset yritysten alihankintaketjuja koskevat tiedot. Monet yritykset julkaisevat tietoja alihankintaketjuistaan samalla kun toiset yritykset pitävät näitä samoja tietoja liikesalaisuutena. Tyypillistä myös on, että yrityksen sisällä samojen tietojen liikesalaisuus-status vaihtelee toimitusketjusta ja toimijasta riippuen. Kun hyvin laaja liikesalaisuuden määritelmä yhdistetään hyvin laajaan yleiseen kieltoon olla hankkimatta tai yrittämättä hankkia liikesalaisuuksia oikeudettomasti, pykälille joudutaan hakemaan tulkintaa tuomioistuimista ja lain ennakoitavuus vähenee. Tämä voi johtaa ongelmiin sananvapauden toteutumisessa. Pelko liikesalaisuuksien tai väitettyjen liikesalaisuuksien julkituomisesta saattaa johtaa itesesensuuriin tai ennakkosensuuriin erityisesti pienissä kansalaisjärjestöissä, joilla ei ole varaa oikeusprosesseihin.

– On tärkeää suojata ilmiantajia, journalisteja, kansalaisjärjestöjä, tutkijoita, ihmisoikeuspuolustajia ja muita toimijoita strategisilta häirintätarkoituksessa tehdyiltä oikeusjutuilta (SLAPP). SLAPP-tapauksissa yritykset pyrkivät hiljentämään kansalaisjärjestöjen kritiikkiä aikaa ja resursseja vieviä oikeuskanteita nostamalla. Finnwatch pitääkin hyvänä, että direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava toimivaltaisten oikeusviranomaisien mahdollisuus määrätä kansallisessa laissa säädettyjä aiheellisia toimenpiteitä, jos kanne on ilmeisen perusteeton ja kantajan katsotaan panneen oikeudenkäynnin vireille vahingoittamistarkoituksessa tai vilpillisessä mielessä. Vahingoittamistarkoituksen ja vilpin lisäksi tulisi tarkastella myös tarkoitusta, jossa kantaja toiminnallaan rajoittaa sananvapautta.

– Hallituksen esityksessä on mainittu, että liikesalaisuuksien paljastamisen ulkopuolisille oikeuttaisi esimerkiksi vakava uhka ihmisten terveydelle tai ympäristölle. HE viittaa liikesalaisuuksien paljastamisen hyväksyttävyyttä rajoittavana tekijänä myös olemassa

oleviin yritysten sisäisiin valituskanaviin, joiden käyttöä pidetään ensisijaisena. Mikäli valituskanavat eivät ole käyttökelpoisia, HE viittaa viranomaisille tehtävään ilmoitukseen. Finnwatch pitää HE:n sanamuotoja yleisen edun nimissä tehtävää tiedonvälitystä ja ilmiantoja rajoittavina. Esimerkiksi yritysten alihankintaketjuissa tapahtuva kansainvälisiä ihmisoikeusstandardeja loukkaava (mutta monissa maissa laillinen) työriisto tulee voida tuoda julkisuuteen vaikka vakavaa uhkaa tai vaaraa ihmisten terveydelle tai ympäristölle ei voitaisi osoittaa. Yritysten sisäisen väärinkäytösten ilmoituskanavat toimivat parhaimmillaan vain välttävästi. On myös useita yrityksiä, joiden liiketoimintamalli perustuu yleisen edun vastaiseen mutta lailliseen toimintaan. Esimerkkitapauksena voidaan nostaa PWC:n entisen työntekijän Antoine Deltourin toiminnasta vuonna 2014 alkanut massiivinen LuxLeaks-asiakirjavuoto. Deltourin paljastamat laajat yleisen edun vastaiset toimet olivat PWC:ssä yleisesti hyväksyttyä liiketoimintaa. Deltourin julkisuuteen vuotamat materiaalit johtivat maailmanlaajuisiin toimenpiteisiin verovälttelyn estämiseksi ja komission lukuisiin tutkimuksiin Luxemburgin myöntämästä laittomasta valtiontuesta. Edellä kuvatussa tapauksessa (jossa yleisen edun vastaisesti toimi sekä yritys että valtio) on erittäin todennäköistä, että Deltourin valitus 1) työnantajalleen tai 2) viranomaisille ei olisi johtanut minkäänlaisiin toimenpiteisiin vaan pikemminkin ongelman entistä tiukempaan salaamiseen. Vaikka Deltourin toiminnalla oli kiistattomia yhteiskunnallisia etuja hän joutui vuosien oikeustaisteluun työnantajaansa vastaan.

– HE toteaa, ettei Suomen lainsäädäntöön tällä hetkellä sisälly sääntelyä, jossa nimenomaisesti todetaan, että vaatimukset tiettyjen oikeuskeinojen määräämiseksi on hylättävä, jos kyse on väärästä tai laittomasta toiminnasta ilmoittamisesta. HE toteaa, ettei oikeusministeriön 2015 asettama työryhmä nähnyt välitöntä tarvetta esittää säädettäväksi erillistä ilmoittajien suojelua koskevaa lakia (työryhmän mietintö 25/2016). Toisaalta on syytä huomauttaa, että työryhmä totesi myös, ettei ilmoittajien suojelua juurikaan ole pohdittu yritysten tai viranomaisten sisällä ja että ilmoittajien suojelua koskeva lainsäädäntö on jossain määrin sirpaleista ja vaikeasti hahmotettavaa. Finnwatch pitää ilmiantajien suojelun kehittämistä tarpeellisena.

Helsingissä 9.5.2018

Sonja Vartiala,
Finnwatchin toiminnanjohtaja